

ВІДГУК

офіційного опонента доктора історичних наук, професора
Харука Андрія Івановича на дисертацію

Петришина Ярослава Михайловича на тему «Українська держава в
зовнішньополітичних доктринах праворадикальних партій Центрально-
Східної Європи (2014-2022)», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія»
галузі знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дисертації.

В час, коли пишеться цей відгук, в польсько-українських відносинах розгорається криза – найглибша за кілька десятиліть – зумовлена питаннями історичної пам'яті та спробами нав'язування українській стороні польських оцінок трагічних для обох народів подій Другої світової війни. Ключову в розпалюванні цієї кризи відіграють політичні позиції польських праворадикальних партій, які не соромляться використовувати пам'ять жертв Другої світової війни у своїх політичних інтересах. Вже однієї цієї тези цілком достатньо для підтвердження актуальності дисертаційного дослідження Ярослава Петришина.

Однак значення цієї роботи значно ширше. У визначені хронологічні рамки (2014-2022 рр.) в країнах Центрально-Східної Європи спостерігається посилення ролі та впливу радикальних політичних суб'єктів у формуванні державної політики. Праворадикальні партії дедалі активніше впливали на національні дискурси щодо НАТО, ЄС, Росії та України, транслуючи альтернативні геополітичні візії, що часто суперечили офіційним урядовим курсам. Їхні політичні програми містили елементи євроскептицизму, ксенофобії, традиціоналізму, проросійської або ж нейтралістської риторики, яка ставала привабливою для частини електорату, дезорієнтованого пандемією, кризами та інформаційною війною. В тих же випадках, коли праворадикальні сили приходили до влади, ці елементи, несприятливі для України та її євроатлантичних перспектив, ставали частиною державної політики. Найбільш показовий приклад останніх років – Угорщина.

Важливим чинником актуальності дисертаційної роботи є те, що праворадикали Центрально-Східної Європи дедалі частіше виступають рупором дезінформаційних кампаній та провідниками прокремлівських меседжів у структурах Європейського Союзу. Аналіз зовнішньополітичного виміру їхніх програм та практичної діяльності відкриває шлях до розуміння глибинних криз довіри до традиційних еліт і викликів для системної безпеки Європи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами.

Дисертація виконана також у рамках науково-дослідницької роботи кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Суспільно-політичні, економічні, правові, культурно-освітні та релігійні процеси на західних землях України (XVIII–XXI ст.)».

Особистий внесок здобувача підтверджений вирішенням низки актуальних наукових завдань, серед яких, на нашу думку, особливо слід виокремити дослідження трансформації зовнішньополітичних орієнтацій праворадикальних партій країн Центрально-Східної Європи під впливом російсько-української війни, європейської кризи безпеки та внутрішньополітичних чинників, а також аналіз дискурсивних, пропагандистських та медійних стратегій праворадикалів Центрально-Східної Європи у формуванні громадської думки щодо України в національних інформаційних просторах.

Підтвердженням особистого внеску здобувача є результати дослідження, опубліковані в чотирьох одноособових фахових статтях, а також апробація результатів дослідження на десяти міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Достовірність основних результатів дисертації підтверджується:

- їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (10 конференцій), публікаціями у наукових виданнях (чотири статті);

- залученням широкого кола джерел, проведеним автором критичним аналізом історіографічної бази;

- кореляцією наукових позицій та висновків з результатами наукових пошуків інших авторів (в іншому випадку наведено належне обґрунтування міркувань здобувача);

- адекватним підбором і раціональним використанням методів та принципів історичних досліджень.

Зміст дисертації поставленою метою та визначеними завданнями дисертаційної роботи.

Авторові вдалося досягти поставленої мети – всебічно проаналізувати зміст, еволюцію та функції зовнішньополітичних доктрин праворадикальних партій Центрально-Східної Європи в контексті їхнього ставлення до України, української державності та російсько-української війни у 2014–2022 роках, з метою виявлення ідеологічних наративів, моделей політичної поведінки, а також впливу цих сил на формування суспільної думки та зовнішньополітичного курсу країн регіону.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

У процесі виконання наукового дослідження здобувач обґрунтувала низку позицій, що містять наукову новизну. Серед вперше реалізованих завдань слід, на нашу думку, особливо виокремити такі:

- комплексно проаналізовано зовнішньополітичні доктрини праворадикальних партій Центрально-Східної Європи крізь призму «українського питання», російсько-української війни;
- виявлено і типологізовано наративи щодо України, які формували праворадикальні партії країн Центрально-Східної Європи у своїх програмах, маніфестах, заявах і виборчих кампаніях;
- окреслено динаміку ставлення праворадикалів Центрально-Східної Європи до України у 2014–2022 роках, з урахуванням ключових зовнішньополітичних подій – анексії Криму, війни на Донбасі, підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС.

Дисертаційне дослідження має суттєву наукову значущість і практичну спрямованість представленої праці у вирішенні важливого питання у сфері історії політичних вчень і партій. Питання, які дисертант розкриває у своїй роботі, за обсягом і глибиною висвітлення, обґрунтованістю тверджень свідчать, що вітчизняна історична наука збагатилась науковою роботою, яка містить важливі теоретико-методологічні та прикладні положення.

Повнота викладення основних результатів дисертації.

Дисертаційна робота Я. Петришина характеризується логічною завершеністю та системним підходом до розкриття заявленої теми. Основні наукові положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації належним чином відображені у публікаціях автора – чотирьох наукових статтях у фахових збірниках наукових праць України, віднесених до категорії «Б».

В презентованій роботі з наукових публікацій, виконаних у співавторстві, використано лише ті ідеї та позиції, що є результатом особистої праці здобувача. Основні із них презентовані у дисертаційному дослідженні.

У доробку автора не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних. Усі ідейні та текстові запозичення, фактичні відомості та результати досліджень інших авторів супроводжуються належним чином оформленими посиланнями на першоджерела.

Наукове значення та практична цінність роботи визначається низкою аспектів. Автором, зокрема, зроблені важливі у науковому плані висновки з оцінки історичної еволюції зовнішньополітичних доктрин праворадикальних партій Центрально-Східної Європи крізь призму «українського питання», російсько-української війни. Суттєве значення має

дослідження динаміки ставлення праворадикалів Центрально-Східної Європи до України у 2014–2022 роках, з урахуванням ключових зовнішньополітичних подій – анексії Криму, війни на Донбасі, підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. В контексті дослідження інструментарію російської гібридної війни варто відзначити досліджено каналів поширення проросійських меседжів через праворадикальні партії Центрально-Східної Європи, а також форми залучення їх до російських інформаційно-пропагандистських кампаній.

Практичне значення роботи полягає в тому, що дисертація може стати основою для подальших наукових дискусій щодо сутності та специфіки крайніх правих політичних партій у європейських країнах, у тому числі й Україні, а також теоретико-методологічним фундаментом для прогнозування їх подальшого розвитку. Результати наукового дослідження також можуть бути використані у викладанні навчальних курсів із історії, політології та державного управління.

Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації.

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Розв'язуючи дослідницькі завдання, автор спирається на принципи історизму, об'єктивності, системності та комплексності, які дали змогу розглядати феномен праворадикальних політичних партій у динаміці їх становлення, розвитку та трансформацій у конкретних історичних умовах. Реалізація зазначених принципів була забезпечена різноманітним методологічним інструментарієм, що відповідає специфіці предмету, меті та завданням дослідження. Вибір спектру спеціально-наукових та конкретно-наукових методів є цілком виправданим.

Робота складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (350 позицій), додатку. У *вступі* в належній формі та достатньому обсязі висвітлені усі необхідні пункти, передбачені Вимогами до оформлення дисертацій. Дисертант обґрунтовує вибір теми дослідження, визначає її актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження. Окреслено хронологічні і територіальні рамки, показано новизну і практичне значення отриманих результатів. Аналізуючи *основний зміст роботи*, відзначимо, що структура дисертації відображає ключові проблемні аспекти роботи. Структурний поділ на розділи і підрозділи слід визнати продуманим і логічним. Робота побудована за проблемним принципом, що є цілком обґрунтованим. Розділи дослідження адекватно відображають головні аспекти теми дослідження. Традиційно перший розділ присвячений історіографії, джерельній базі та методології дослідження. У другому розділі досліджується проблематика поширення праворадикального руху в державах Центрально-Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI ст.

Наступні три розділи присвячені особливостям відображення української проблематики в дискурсі та діяльності праворадикальних партій в окремих державах регіону: Польщі (розділ 3), Чехії та Словаччини (розділ 4), Угорщини (розділ 5). Фактологічне наповнення основного змісту достатнє для вирішення завдань, сформульованих автором. *Висновки* дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані і відповідають поставленим завданням.

Завершеність роботи визначається повнотою та результатами виконання поставлених у роботі завдань які у сукупності розв'язують досягнення мети.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначимо, що дослідник назагал успішно вирішив поставлені завдання і досяг визначеної мети. Він продемонстрував самостійність суджень і компетентність дослідника-історика. Проте деякі положення дисертації потребують уточнення та додаткової аргументації:

- у розділі 2 на с. 72-73 дисертант наводить періодизацію еволюції праворадикальних партій, зазначаючи четвертий етап як «з 2010 р. і дотепер». Однак при цьому він посилається на статтю А. Полякової, опубліковану у 2012 р. З того часу у розвитку праворадикальних партій відбулись суттєві зміни, тож стверджувати, що етап, започаткований 2010 р., триває дотепер, на нашу думку, не слід. Бажано було б щоб дисертант пояснив таке обмеження або ж запропонував власну періодизацію, яка б охоплювала і час після виходу статті Полякової. Це тим більше доцільно з огляду на хронологічні рамки дисертаційного дослідження;
- бажано було б звернути увагу на стандартизацію вживання назв партій. Наприклад, на с. 98 згадується Польська селянська партія, на с. 104 – Польська народна партія (PSL), хоч насправді це одна й та ж сама партія, Польське стронніцтво людове;
- визначати Михайла Поживанова як «кореспондента Радіо Свобода» (с. 94) не зовсім правильно, бо він передусім політичний діяч. Це, безумовно, накладає відбиток на його оцінку подій;
- наведені дисертантом у контексті політичної ситуації у Словаччині причини зростання популярності радикальних правих у країнах ЄС (с. 128-129) навряд чи можна екстраполювати на цю конкретну країну. Скажімо, на першому місці серед причин згадується міграційна криза 2015-2016 рр., але Словаччину ця криза не торкнулась. Варто було б виокремити причини, властиві саме для Словаччини;
- у висновках, на жаль, відсутні елементи порівняння, співставлення. Дисертант говорить про праворадикальні партії ЦСЄ як про щось цілісне, тоді як в багатьох відношеннях вони суттєво різнились.

Поряд з тим, висловлені зауваження не мають негативного впливу на загальну оцінку теоретичного рівня та практичної значущості результатів

дисертаційної роботи Петришина Ярослава Михайловича на тему «Українська держава в зовнішньополітичних доктринах праворадикальних партій Центрально-Східної Європи (2014-2022)».

Висновок.

Тема дисертації повністю відповідає спеціальності 032 — історія та археологія. Дослідження є особистою авторською роботою, цілісною і завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданням.

Дисертаційна робота Петришина Ярослава Михайловича на тему «Українська держава в зовнішньополітичних доктринах праворадикальних партій Центрально-Східної Європи (2014-2022)» виконана на належному науково-теоретичному рівні, характеризується достатнім ступенем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням для історичної науки та практики. Робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (пп. 5-9) «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Петришин Ярослав Михайлович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Рецензент:

професор кафедри історії
інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
доктор історичних наук, професор

Андрій ХАРУК

Підпис А. Харука засвідчую
заступник начальника
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
з наукової роботи
доктор технічних наук, професор
полковник

Володимир ГРАБЧАК